

اصلاح مجرمان در سیاست جنایی اسلام

محمدعلی حاجی ده‌آبادی

www.ketab.ir



اصلاح مجرمان در سیاست جنایی اسلام

محمدعلی حاجی ده‌آبادی

عضو هیئت علمی دانشگاه قم

ناشر: سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی

چاپ دوم: ۱۴۰۳

شمارگان: ۱۰۰ نسخه

طراح جلد: رؤیانگاران

چاپ و صحافی: آرزوی دیدار

سرشناسه: حاجی ده‌آبادی، محمدعلی، ۱۳۴۴.

عنوان و نام پدیدآور: اصلاح مجرمان در سیاست جنایی اسلام / محمدعلی حاجی ده‌آبادی.

مشخصات نشر: تهران: سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی.

مشخصات ظاهری: ۵۴۵ص.

شابک: ۹۷۸ - ۶۰۰-۱۰۸ - ۵۸۱ - ۹

وضعیت فهرست‌نویسی: فیا.

یادداشت: کتابنامه. یادداشت: نمایه.

موضوع: جرم‌شناسی - جنبه‌های مذهبی - اسلام.

موضوع: Criminology -- Religious aspects -- Islam

موضوع: اصلاح جامعه‌محور مجرمان - ایران.

موضوع: Community-based corrections -- Iran

شناسه افزوده: سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی.

رده‌بندی کنگره: ۱ / ۲۳۰ BP

رده‌بندی دیویی: ۲۹۷/۴۸۳۴

شماره کتابشناسی ملی: ۹۴۰۰۲۷۳

این کتاب با کاغذ حمایتی منتشر شده است.

دفتر مرکزی: تهران، خیابان شهیدبهشتی، تقاطع بزرگراه

شهید مدرس، پلاک ۵۶، تلفن: ۸۸۵۰۵۴۰۲ - ۸۸۵۰۲۳۴۱

فروشگاه کتاب اندیشه: تهران: خیابان انقلاب، رویروی

درب اصلی دانشگاه تهران، پلاک ۱۲۳۸، تلفن: ۶۶۱۷۵۶۷۰

قیمت کتاب مطابق QR کد پشت جلد

مراجعه به آدرس وبگاه www.poiict.ir

فهرست

۱۳	پیشگفتار
۱۷	مقدمه
۲۷	فصل نخست: کلیات
۲۷	مبحث نخست: مفهوم‌شناسی
۲۸	گفتار نخست: اصلاح و تربیت
۲۸	الف) اصلاح
۳۰	ب) بازپروری
۳۴	ج) نظام اصلاح و تربیت
۳۵	د) بازسازی (تلفیق مجدد) اجتماعی
۳۶	هـ) اصلاح و درمان
۳۹	گفتار دوم: سیاست جنایی
۴۲	مبحث دوم: پیشینه سیاست اصلاح مجرمان
۴۳	گفتار نخست: از عهد باستان تا عصر روشنگری
۴۸	گفتار دوم: از عصر روشنگری تا عصر جرد
۵۱	گفتار سوم: اصلاح مجرمان در قرن نوزدهم و بیستم
۵۵	مبحث سوم: علل و عوامل شکست رویکرد اصلاح مجرمان در غرب
۵۶	گفتار نخست: ناکامی علمی رویکرد اصلاح مجرمان
	گفتار دوم: تحولات اجتماعی - اقتصادی و سیاسی مؤثر در ناکامی سیاست اصلاح و
۶۱	درمان مجرمان

۲۸۶	ب) دعوت به بزه‌پوشی.....
۲۸۸	ج) سخت‌کردن اثبات جرم.....
۲۹۰	گفتار سوم: همراه‌سازی اجرای کیفرها با سازوکارهای اصلاحی و تربیتی.....
۲۹۴	الف) فراهم‌آوردن موجبات بازگشت فرد مجازات‌شده به زندگی اجتماعی.....
۲۹۶	ب) متناسب‌ساختن مجازات با نوع جرم و شخصیت مجرم.....
۲۹۸	گفتار چهارم: استفاده بیشتر از مجازات‌های تربیتی و تأدیبی.....
۳۰۱	مبحث دوم: اصلاح مجرمان با استفاده از روش‌های غیرکیفری.....
۳۰۱	گفتار نخست: توبه.....
۳۰۲	الف) پذیرش توبه بزه‌کار.....
۳۰۲	۱. مفهوم و مراتب توبه.....
۳۰۷	۲. تأثیر توبه در سقوط مجازات.....
۳۱۳	ب) استنباط (توبه‌دادن).....
۳۱۶	ج) پیامدهای اصلاحی و تربیتی توبه.....
۳۱۹	۱. توبه، زایل‌کننده احساس گناه.....
۳۱۹	۲. توبه، تقویت‌کننده توانایی‌ها و استعدادهای نیک.....
۳۲۲	۳. ایجاد و تقویت اضطراب سازنده و مثبت.....
۳۲۴	۴. توبه، معالجه‌ای ریشه‌ای و عمیق.....
۳۲۴	گفتار دوم: محروم‌سازی.....
۳۲۹	گفتار سوم: احسان‌درمانی.....
۳۳۲	گفتار چهارم: اشتغال به کار و حرفه‌آموزی.....
۳۴۰	گفتار پنجم: خانواده‌درمانی.....
۳۴۹	گفتار ششم: شفاعت.....
۳۵۰	الف) مستندات شفاعت در متون اسلامی.....
۳۵۴	ب) معیارهای شفاعت حسنه.....
۳۵۷	ج) آثار و پیامدهای اصلاحی و تربیتی شفاعت.....
۳۶۰	گفتار هفتم: شناخت‌درمانی.....
۳۶۹	گفتار هشتم: عفو و گذشت.....
۳۷۷	گفتار نهم: معامله اصلاح‌گرنانه.....
۳۸۰	گفتار دهم: میانجی‌گری و اصلاح ذات‌البین.....
۳۸۲	الف) قلمرو اصلاح ذات‌البین.....

- ۳۸۳..... (ب) آثار و پیامدهای اصلاحی و تربیتی میانجی‌گری
- ۳۸۵..... گفتار یازدهم: نفرت‌درمانی
- ۳۹۰..... گفتار دوازدهم: قرآن‌درمانی
- ۳۹۴..... گفتار سیزدهم: تربیت‌گفتاری (گفتاردرمانی دینی)
- ۳۹۷..... گفتار چهاردهم: پرورش احساس اخلاقی حیا (شرم)، تقصیر و گناه
- گفتار پانزدهم: تربیت عبادی و معنوی (به‌ویژه از طریق حضور در مراسم عبادی جمعی)
- ۴۰۵.....
- ۴۰۶..... گفتار شانزدهم: نمازدرمانی
- ۴۱۳..... گفتار هفدهم: الزام یا توصیه به کارهای عام‌المنفعه (صدقه‌درمانی)
- ۴۱۶..... گفتار هجدهم: تأدیب و تربیت اطفال بزهکار
- ۴۲۴..... جمع‌بندی فصل سوم
- فصل چهارم: اصلاح مجرمان در سیاست جنایی ایران** ۴۲۷
- ۴۲۷..... مبحث نخست: اصلاح و تربیت مجرمان در سیاست جنایی تقنینی ایران
- ۴۲۸..... گفتار نخست: در قانون اساسی
- ۴۳۴..... گفتار دوم: در قوانین عادی کیفری و آیین‌نامه‌های ناظر به آنها
- ۴۶۸..... مبحث دوم: اصلاح مجرمان در سیاست جنایی قضایی جمهوری اسلامی ایران
- گفتار نخست: عملکرد ضعیف قضات کشور در استفاده از تدابیر و اقدامات اصلاحی و تربیتی
- ۴۶۹.....
- گفتار دوم: عدم نگرش جامع و کافی قضات به اصلاح و تربیت مجرمان و روش‌های آن
- ۴۷۲.....
- گفتار سوم: تجربه‌های اصلاح مجرمان در سیاست جنایی قضایی ایران؛ روزه‌های امید
- ۴۷۳.....
- ۴۸۳..... مبحث سوم: اصلاح و درمان در سیاست جنایی اجرایی ایران
- ۴۸۴..... گفتار نخست: تجدید تربیت منحرفان اجتماعی
- ۴۸۵..... گفتار دوم: درمان و بازپروری معتادان
- ۴۸۶..... گفتار سوم: بهره‌گیری از تدابیر مشارکتی در امر اصلاح مجرمان
- ۴۸۷..... جمع‌بندی فصل چهارم
- نتیجه و پیشنهاد** ۴۸۹

فهرست مطالب ■ ۱۱

منابع.....	۴۹۵
الف) فارسی.....	۴۹۵
□ کتاب‌ها.....	۴۹۵
□ مقاله‌ها.....	۵۰۴
ب) عربی.....	۵۰۸
ج) انگلیسی.....	۵۱۵
د) روزنامه‌ها و سایت‌ها.....	۵۲۰
فهرست آیات.....	۵۲۱
فهرست روایات.....	۵۲۷
نمایه اعلام.....	۵۳۵
نمایه اصطلاحات.....	۵۳۹

پیشگفتار

در پرتو پیروزی انقلاب اسلامی ایران، بار دیگر تعالیم متعالی و مترقی اسلام، به‌عنوان معارف نجات‌بخش، در عرصه حیات انسان معاصر ظاهر گردید. تجدید حیات اسلام، ازسویی سبب بیداری و خودباوری ملت‌های مسلمان شد، ازسوی دیگر باعث نمایان‌شدن سست‌پایگی مسلک‌ها و مکاتب بشرساخته و نظام‌های مبتنی بر آنها در میان دیگر ملل شد.

بایستگی بسط تحقیق و مطالعه متقن و منسجم، نظریه‌پردازی و نوآوری درباره مبانی معارف دینی و نظامات اجتماعی مبتنی بر آن و ضرورت پرداخت عالمانه و روزآمد به «حوادث واقعه فکری»، به فراخور شرایط کنونی و درخور این رستخیز رهایی‌بخش و نیز لزوم آسیب‌شناسی فرهنگ ملی، دفاع درست و دقیق از دین و زدودن پیرایه‌های موهوم و موهون از ساحت قدسی آن و صیانت از هویت فرهنگی و سلامت فکری اقشار تحصیل‌کرده و نسل جوان کشور، تأسیس نهاد علمی پژوهشی ممحض و کارآمدی را فرض می‌نمود. به‌اقتضای ضرورت‌های پیش‌گفته، حسب امر رهبر فرهیخته انقلاب اسلامی آیت‌الله‌العظمی خامنه‌ای (مد ظله‌العالی) و با تلاش و تدبیر آیت‌الله علی‌اکبر رشاد، «پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی» به‌عنوان نهادی علمی فکری دانشگاهی - حوزوی در سال ۱۳۷۳ تأسیس شد.

پژوهشگاه دارای شخصیت حقوقی مستقل و در حکم نهاد عمومی و غیردولتی است که اکنون در قالب چهار پژوهشکده «حکمت و دین‌پژوهی»،

«نظام‌های اسلامی»، «فرهنگ و مطالعات اجتماعی»، «دانشنامه‌نگاری دینی» و چند مؤسسه وابسته، برای تحقق اهداف مذکور در اساسنامه مصوب خود فعالیت می‌کند.

پژوهشکده نظام‌های اسلامی که مشتمل بر پنج گروه علمی «اقتصاد»، «فقه و حقوق»، «سیاست»، «اخلاق» و «مدیریت اسلامی» است، در جهت تحقق اهداف ذیل فعالیت می‌نماید:

۱. کشف و طراحی نظام‌های سیاسی، حقوقی، اقتصادی، اخلاقی و مدیریتی اسلام؛
۲. تحقیق و تبیین عالمانه مبانی و مباحث اساسی نظام‌های اجتماعی اسلام و ارائه الگوهای کاربردی در قلمرو آن؛
۳. آسیب‌شناسی نظری و کاربردی نظام جمهوری اسلامی ایران و مدرسانی به متولیان امور و به‌سزاسازی برای تحقق کامل‌تر نظام‌های اسلامی؛
۴. تحقیق در باب مسائل مستحدثه به انگیزه گره‌گشایی در زمینه نیازهای نوپیدای فقهی؛
۵. پاسخ‌گویی به شبهات مطرح در باب فقه و نظام‌های سیاسی، حقوقی، اقتصادی، اخلاقی و مدیریتی اسلام؛
۶. شناخت و نقد علمی مکاتب و نظام‌های معروض.

یکی از حوزه‌های معرفتی مورد اهتمام خاص در پژوهشگاه، خاصه در گروه‌های پژوهشکده نظام‌های اسلامی، تأسیس و توسعه جرم‌شناسی و سیاست جنایی اسلام است. پژوهش حاضر با عنوان اصلاح مجرمان در سیاست جنایی اسلام و ایران، اثر جناب آقای دکتر محمدعلی حاجی‌ده‌آبادی (عضو هیئت علمی دانشگاه قم) است که در آن مبانی، روش‌ها و تدابیر اصلاحی مستنبط از آموزه‌های اسلامی در حوزه اصلاح مجرمان مورد بحث و بررسی قرار گرفته و بر اساس یافته‌های حاصله، رویکرد کنونی سیاست جنایی ایران در ارتباط با اصلاح مجرمان واکاوی شده است.

نگاهی گذرا بر آثار و سوابق علمی و کاری مؤلف نشان می‌دهد دو حوزه تعلیم و تربیت اسلامی و جرم‌شناسی، از مهم‌ترین دغدغه‌های ایشان بوده و مباحث اصلاح و درمان مجرمان نیز تلفیقی از این دو حوزه مطالعاتی است.

اثر پیش رو در ذیل چهار فصل تدوین یافته است؛ در فصل نخست، افزون بر تبیین مفاهیم اساسی پژوهش، سیر تحولات تاریخی اصلاح و درمان مورد

بررسی قرار خواهد گرفت. در فصل دوم، مبانی انسان‌شناختی جامعه‌شناختی و ارزشی و فقهی اصلاح مجرمان بررسی می‌شود. در فصل سوم، از روش‌ها و راهکارهای اصلاح مجرمان که از آموزه‌های اسلامی قابل استنباط است، بحث می‌شود. در نهایت در فصل چهارم و بر مبنای مباحث پیشین، سیاست جنایی کنونی ایران در حوزه اصلاح مجرمان ارزیابی خواهد شد.

بر خود فرض می‌دانیم از محقق محترم جناب آقای دکتر محمدعلی حاجی‌ده‌آبادی (عضو هیئت علمی دانشگاه قم) و نیز از نظارت علمی اعضای محترم شورای علمی گروه فقه و حقوق، به‌ویژه ارزیابان محترم اثر آقایان سید محمود میرخلیلی (عضو هیئت علمی پردیس فارابی دانشگاه تهران) و علی محمدی جورکوبه (عضو هیئت علمی پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی) که در به‌ثمر رسیدن تحقیق پیش رو ما را یاری کرده‌اند، تشکر و قدردانی کنیم. در خاتمه امیدواریم خوانندگان فرهیخته کتاب حاضر، با ارائه نظرات ارزنده ضمن کمک به تکمیل این تحقیق ارزشمند، ما را در ارائه آثار برتر دیگر یاری رسانند.

گروه فقه و حقوق

پژوهشکده نظام‌های اسلامی